

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS PARAMOS IŠMOKŲ ATSKAITOS
RODIKLIŲ IR BAZINIO BAUSMIŲ IR NUOBAUDŲ DYDŽIO NUSTATYMO
ĮSTATYMO NR. X-1710 2 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO IR
LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠALPOS PENSIJŲ ĮSTATYMO NR. I-675
8, 20, 22¹, 22² IR 24 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymų projektus parengti paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo Nr. X-1710 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (toliau – Įstatymo projektas Nr. 1) tikslas – tobulinti skurdo ir socialinės atskirties mažinimo priemonės, didinant šalpos pensijų bazės (toliau – ŠPB) dydį, susiejant jį didesniu procentiniu santykiu su minimalių vartojimo poreikių dydžiu (toliau – MVPD).

Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo Nr. I-675 8, 20, 22¹, 22² ir 24 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (toliau – Įstatymo projektas Nr. 2) tikslas – mažinti neįgaliųjų ir senatvės pensijos amžių sukakusių asmenų skurdą, didinant pačias mažiausias šalpos neįgalumo pensijas ir nustatant didesnę ribą, kuri būtų taikoma nustatant mažiausių socialinio draudimo pensijų gavėjų teisę gauti pensijos priemonę; taip pat Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo nuostatas suderinti su 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (OL 2016 L 119, p. 1).

Remiantis Lietuvos statistikos departamento 2018 m. duomenimis, žemiau skurdo rizikos ribos atsidūrė 22,9 proc. visų šalies gyventojų. Skurdo rizikos riba 2018 m. siekė 345 eurus, 2017 m. – 307 eurus. Daug dažniau nei kitos socialinės grupės su skurdu susidūrė senatvės pensininkai ir neįgalieji. 37,7 proc. 65 metų ir vyresnių asmenų bei 35 proc. asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo apribota, atsidūrė žemiau skurdo rizikos ribos (345 eurų).

Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatyme Nr. I-675 (toliau – Pensijų įstatymas) nustatytomis šalpos neįgalumo pensijomis siekiama užtikrinti minimalias pajamas netekto darbingumo atvejais. Todėl jos skiriamos ir mokamos tik tada, kai asmuo neįgyja teisės gauti didesnio dydžio socialinio draudimo, valstybinės ar kitos pensijos ar pensijų išmokos. Šalpos pensijų dydžio matas – ŠPB. ŠPB susieta su MVPD ir atitinkamai indeksuojama, keičiantis šiam dydžiui.

Šiuo metu šalpos neįgalumo pensijų dydžiai nustatomi pagal asmeniui nustatytą neįgalumo ar darbingumo lygį bei pagal asmens amžių negalios pripažinimo metu (asmuo pripažintas neįgaliu iki 24 metų ar vėliau). Asmenims, neįgaliais pripažintiems iki 24 metų (tam tikrais atvejais – iki 26 metų) (pagal iki 2005 m. liepos 1 d. galiojusias nuostatas – neįgaliesiems nuo vaikystės), mokamos didesnio dydžio šalpos neįgalumo pensijos, atsižvelgiant į tai, kad jie negalėjo dirbti ir įgyti pensijų socialinio draudimo stažo socialinio draudimo pensijai skirti dėl objektyvių priežasčių. Tačiau asmenims, neįgaliais pripažintiems po 24 metų (daugiau kaip 7 000 asmenų) mokamos šalpos neįgalumo pensijos nesiekia net 1 ŠPB dydžio ir yra nuo 0,75 iki 0,99 ŠPB (nuo 99 iki 130,68 euro). Atsižvelgiant į tai, kad šalpos pensija yra vienintelis šių asmenų pragyvenimo šaltinis, galima teigti, kad šie neįgalieji atsiduria visiškame skurde. Tai rodo ir skurdo rizikos rodikliai – Lietuvoje neįgalių asmenų skurdo rizikos rodiklis (2018 m. – 35 proc.) yra beveik dvigubai didesnis negu tų, kurie negalios neturi (17,9 proc.). Neretai asmenys, turintys negalią, neturi objektyvių galimybių dalyvauti visuomeniniame bei socialiniame gyvenime dėl nepritaikytos fizinės aplinkos, dėl didelio skurdo paplitimo neįgalieji stumiami į vis didesnę socialinę atskirtį, taip vis mažėjant galimybėms juos integruoti.

Kita itin didelį skurdą patirianti socialinė grupė – senatvės pensijos amžių sukakę asmenys. Siekiant paremti pačias mažiausias socialinio draudimo pensijas gaunančius asmenis, nuo 2019 m.

Pensijų įstatyme įteisintos socialinio draudimo senatvės arba netekto darbingumo (invalidumo) pensijų priemokos (toliau – pensijų priemokos), mokamos asmenims, kurių gaunamų socialinio draudimo, valstybinių ar kitų pensinio pobūdžio išmokų bendra suma neviršija 95 proc. MVPD. Šias priemokas gauna apie 72 tūkst. asmenų (2019 m. II ketv. duomenimis).

Mažinti skurdą ir socialinę atskirtį yra vienas iš pagrindinių uždavinių, numatytų Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektų rengimą inicijavo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – SADM). Įstatymo projektą Nr. 1 parengė Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro patarėjas, laikinai vykdomasis Strateginių sprendimų paramos grupės vadovo funkcijas, Liutauras Vičkačka (tel. 8 706 64 235, el. p. Liutauras.Vickačka@socmin.lt) ir SADM Strateginių sprendimų paramos grupės vyriausioji specialistė Gražina Šapalaitė (tel. 8 706 68 128, el. p. Grazina.Sapalaite@socmin.lt). Įstatymo projektą Nr. 2 parengė SADM Pensijų skyriaus patarėja Inga Barauskaitė (tel. 8 706 68 118, el. p. Inga.Barauskaite@socmin.lt). Įstatymo projektą Nr. 3 parengė SADM Pensijų skyriaus vyresnioji patarėja Svajūnė Gaidamavičienė, tel. 8 706 64 276, el. p. Svajune.Gaidamaviciene@socmin.lt.

3. Kaip šiuo metu reguliuojami Įstatymo projekte aptarti klausimai

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo (toliau – Įstatymas) 2 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad ŠPB negali sudaryti mažiau negu 54 procentus praėjusių metų MVPD. Pagal Įstatyme nustatytą metodiką SADM kiekvienais metais apskaičiuoja MVPD, kuri tvirtina Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras. Socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių dydžius tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

ŠPB yra Pensijų įstatyme nustatytų šalpos išmokų (šalpos neįgalumo pensijų, šalpos senatvės pensijų, šalpos našlaičių pensijų, šalpos kompensacijų ir socialinių pensijų) dydžio matas. Šalpos išmokų paskirtis – užtikrinti minimalias pajamas neįgalumo ir senatvės atvejais jokių pajamų negaunantiems arba labai mažas pajamas (kai socialinio draudimo pensija neviršija nustatyto šalpos pensijos dydžio) gaunantiems asmenims.

Preliminariais SADM skaičiavimais, šalpos išmokas gauna daugiau nei 60 tūkst. asmenų. Tai – našlaičiai, neįgalūs vaikai, nuo vaikystės neįgalūs suaugę asmenys, kiti neįgalieji ir senatvės pensijos amžių sukakę asmenys, kurie neįgijo stažo valstybinei socialinio draudimo pensijai gauti.

Pagal Įstatymo 2 straipsnio 3 dalį, kuri įsigaliojo nuo 2019 m. sausio 1 d., apskaičiuota ir patvirtinta ŠPB 2019 m. yra 132 eurai, 2018 m. – 130 eurų, 2017 m. – 112 eurų.

Įvertinus tai, kad didelė dalis senatvės pensininkų ir neįgaliųjų patiria skurdo riziką, manytina, kad ŠPB didinimas pagal Įstatymu nustatytą procentinę santykį su MVPD neužtikrina pakankamo šalpos pensijų bazės ir šalpos išmokų dydžių augimo.

Vadovaujantis Pensijų įstatymo 8 straipsniu, mokamos tokių dydžių šalpos neįgalumo pensijos:

- neįgaliems vaikams – nuo 1 iki 2 ŠPB;
- pripažintiems neįgaliais iki 24 metų – nuo 0,75 iki 2,25 ŠPB;
- pripažintiems neįgaliais po 24 metų – nuo 0,9 iki 1 ŠPB;
- pripažintiems neįgaliais neįgaliųjų slaugytojams ir daugiavaikėms mamoms – nuo 1 iki 1,5 ŠPB.

Pagal Pensijų įstatymo 22¹ straipsnį, socialinio draudimo senatvės pensijų ir socialinio draudimo netekto darbingumo (invalidumo) pensijų gavėjai, netekę 60 procentų ar daugiau darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. pripažinti I ar II grupės invalidais), bei senatvės pensijos amžių

sukakę socialinio draudimo netekto darbingumo (invalidumo) pensijų gavėjai, netekę 45–55 procentų darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. pripažinti III grupės invalidais), jeigu jų gaunamų socialinio draudimo pensijų ir kitų pensinio pobūdžio išmokų suma per mėnesį yra mažesnė negu 95 proc. MVPD, turi teisę gauti pensijos priemonę.

Pensijų įstatymo 24 straipsnyje nustatyta, kad šalpos išmokas mokanti įstaiga šalpos išmokų skyrimo ir (ar) mokėjimo tikslu turi teisę gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių ir organizacijų, valstybės, žinybinių registrų arba valstybės, savivaldybių informacinių sistemų informaciją, duomenis, taip pat ypatingus asmens duomenis, susijusius su teistumu (laisvės atėmimo bausmės atlikimo laiką ir vietą) bei sveikata, ir juos tvarkyti.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projektu Nr. 1 siūloma nustatyti, kad ŠPB negali būti mažesnis kaip 56 procentai praėjusių metų MVPD. Priėmus Įstatymo projektą Nr. 1, nuo 2020 m. ŠPB padidėtų iki 140 eurų.

Padidėjus ŠPB dydžiui, šalpos išmokos, priklausomai nuo išmokos rūšies ir gavėjų kategorijos, padidėtų nuo 4 (šalpos našlaičių pensija) iki 18 eurų (šalpos neįgalumo pensija asmenims, netekusiems 100 procentų darbingumo iki 24 metų).

Įstatymo projektu Nr. 2 siūloma:

- nustatyti šalpos neįgalumo pensijų „grindis“ – 1 ŠPB;
- nustatyti didesnę ribą (100 proc. MVPD vietoj 95 proc. MVPD), taikytiną asmens gaunamų pensijų sumai, nustatant jo teisę gauti pensijos priemonę;
- sąvoką „ypatingi asmens duomenys“ pakeisti į sąvoką „specialieji asmens duomenys“.

Igyvendinus Įstatymo projektu Nr. 2 siūlomus pakeitimus, neliks mažesnių nei 1 ŠPB dydžio šalpos neįgalumo pensijų. Pensijos didės: neįgaliesiems (pripažintiems tokiais iki 24 metų), netekusiems 45 arba 50 proc. darbingumo, – atitinkamai nuo 0,75 ŠPB iki 1 ŠPB ir nuo 0,98 ŠPB iki 1 ŠPB); neįgaliesiems (pripažintiems tokiais po 24 metų), netekusiems 60 proc. darbingumo, – nuo 0,9 ŠPB iki 1 ŠPB, netekusiems 65 proc. darbingumo, – nuo 0,91 ŠPB iki 1 ŠPB, netekusiems 70 proc. darbingumo, – nuo 0,93 ŠPB iki 1 ŠPB, netekusiems 75 proc. darbingumo, – nuo 0,94 ŠPB iki 1 ŠPB, netekusiems 80 proc. darbingumo, – nuo 0,95 ŠPB iki 1 ŠPB, netekusiems 85 proc. darbingumo, – nuo 0,96 ŠPB iki 1 ŠPB, netekusiems 90 proc. darbingumo, – nuo 0,98 ŠPB iki 1 ŠPB, netekusiems 95 proc. darbingumo, – nuo 0,99 ŠPB iki 1 ŠPB.

Teisę gauti pensijos priemonę įgis asmenys, kurių gaunamų socialinio draudimo pensijų ir kitų pensinio pobūdžio išmokų suma per mėnesį nesiekia 100 proc. MVPD.

Visuose įstatymų projektuose siūloma jų įsigaliojimo data – 2020 m. sausio 1 d.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant Įstatymų projektus toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto Įstatymų projektų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymų projektus, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką Įstatymų projektai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimti Įstatymų projektai įtakos kriminogeninei situacijai neturės.

Atsižvelgiant į tai, kad Įstatymo projektu Nr. 1 ir Įstatymo projektu Nr. 2 nenumatoma reguliuoti Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nurodytų visuomeninių santykių, šių projektų antikorupcinis vertinimas neatliktas.

7. Kaip Įstatymų projektų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Priimti įstatymų projektai verslo sąlygoms ir jo plėtrai įtakos neturės, nes įstatymų projektais nesiūloma reguliuoti verslo sąlygų ir jo plėtros.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymų projektus, priimti naujų, keisti ar pripažinti netekusiais galios galiojančių įstatymų nereikės.

9. Ar Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o Įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Įstatymų projektuose naujos sąvokos ir jas įvardijantys terminai neapibrėžiami, taip pat nekeičiamos jau įtvirtintos sąvokos ir jas įvardijantys terminai.

10. Ar Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektai atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

11. Jeigu Įstatymų projektams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymo projektui Nr. 1 įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybė turės pakeisti ir patvirtinti 2014 m. lapkričio 5 d. nutarimą Nr. 1206 „Dėl socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių dydžių patvirtinimo“.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks Įstatymų projektams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Priėmus Įstatymo projektą Nr. 1, nuo 2020 m. ŠPB padidės iki 140 eurų. Prognozuojama, kad 2021 m. ŠPB turėtų siekti 143 eurus, 2022 m. – 145 eurus. Preliminariais SADM skaičiavimais, papildomai iš valstybės biudžeto 2020–2022 m. numatyta skirti ŠPB didinti 24,2 mln. eurų: 2020 m. – 4,9 mln. eurų, 2021 m. – 9 mln. eurų, 2022 m. – 10,3 mln. eurų.

Įstatymo projektui Nr. 2 įgyvendinti papildomai iš valstybės biudžeto 2020 m. reikės apie 13 mln. eurų (12 mln. eurų – pensijų priemokoms, 1 mln. eurų – šalpos neįgalumo pensijų „grindims“).

Papildomų savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų nereikės. Sutaupyti lėšų nenumatoma.

13. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Rengiant įstatymų projektus, specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Nėra.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.